

Eğitim Bilimine Giriş

Editör
Prof. Dr. Mehmet Durdu Karılı

4. Baskı

Editör: Prof. Dr. Mehmet Durdu Karalı

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

ISBN 978-9944-919-81-4

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2012 , Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Eylül 2007

4. Baskı: Eylül 2012

Dizgi-Grafik Tasarım: Şermin Yılmaz

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Tarcan Matbaası

(Ankara-0312-3843437)

Matbaa Sertifika No: 25744

Yayıncı Sertifika No: 14749

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖNSÖZ

İnsanlar, devredilemez haklar ve özgürlük ilkeleri isterler, bu amaçla eğitim alırlar, zamanlarının çoğunu eğitim örgütlerinde harcarlar, fakat yinede birçoğu edilgenliği seçerler. Bu tuhaflık, çelişki, üzerinde ciddi olarak düşünmeyi gerektiren bir bilinmezliktir. İçinde yetiştirdikleri insanların yeteneklerini heba eden günümüz eğitim sistemleri, oluşturulan sistemlerin en iyisi midir? Bu artık şüphe ile karşılanmaktadır. “Eğer bireysel zekalar yeterince ortaya konabilmiş olsaydı, bu ne kadar evrensel bir şaka olurdu” diyen Pinchot’lar bu tuhaflığı eleştirel bir dille ortaya koymaya çalışmışlardır. Fakat, hem özgür hem de sorumlu olma yeteneğinin sınırlı kavramı yüzünden, insanların çoğunun potansiyelinin yalnızca çok küçük bir kısmını kullandıran eğitim yapıları içerisinde, insanlar birlikte yaşamaya mahkum edilmiştir. Eğer geleceğin gerçek gereksinimlerini ve gelecekte kurumların uğrayacağı önemli radikal değişiklikler düşünülürse, kollektif zekaların işe koşulduğu eğitim sistemlerine gittikçe artan oranda ve ivedilikle gereksinim olduğu açıkça görülebilir.

İnsanlara daha fazla seçim özgürlüğü ve demokratik sorumluluklar veren en yeni ulusal sistemler, refah seviyesini yükseltmek ve sosyal eşitliği daha iyi sağlama eğilimindedirler. Avrupa ülkelerinin çoğu, Japonya ve Kore gibi ülkeler feodalizmden daha açık ekonomi ve hatta daha açık topluma ulaştıklarında, merkezi otoriteye olan güvenden, pazar ekonomisinin kendi kendini organize eden sistemlerine ve demokratik kontrole güvenmeye doğru bir dönüşüm gerçekleştirme yoluna girmişlerdir. Benzer bir dönüşüm eğitim örgütlerinde de başlamıştır.

Global dünyadaki radikal değişimler, modern toplumda insanoğlunun ne olacağını belirlemede ve evrimleştirmektedir. Yönetici-öğretmen, veli-öğretmen, öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkilerinin değiştiği gibi eğitim kurumlarındaki örgütsel ilişkiler de değişmektedir. Bu değişimler; zeka, yaratıcılık ve topluma karşı sorumluluk şeklindeki gereksinimlerin dağılımında çeşitli yollarla ve davranışlarla oluşmaktadır.

Dar bir çerçeveden bakılmış yıllardan sonra, öğretmenler bütün olarak düşünmeye, yenilikçi olmaya ve müşteriye korumaya, takımlarla çalışmaya, kendi işlerini ön planda düşünmeye, yalnızca emirleri izleyerek söylenenleri yapmak yerine başkalarıyla birlikte eşgüdümleme girişimlerine başlamışlardır. Bu çerçevede; ülkemizde öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirme konularında bir takım yenilik ve değişimler meydana gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), bu değişim ve gelişmelerin yarattığı gereksinimleri karşılayabilmek amacıyla öğretmen yetiştirme programlarında yeniden ciddi değişiklikler yapmıştır. Bunlardan biriside önceden kaldırılan “eğitime giriş” dersinin yerine konan “öğretmenlik mesleğine giriş” dersinin de kaldırılarak “Eğitim Bilimine Giriş”adıyla yeni bir ders koymuştur.

Ancak, hem öğretmen yetiştiren programlar yapılırken hem de yeni programlarda belirlenen dersler için kitaplar yazılırken, bireysel zekalar işe yeterince hatta hiç karıştırılmadığı için, Pinchotların deyimiyle, ortaya yeni bir evrensel şaka çıkmıştır. Öğretmenlik Mesleğine Giriş dersinin kaldırılması, öğretmen yetiştiren kurumlar açısından oldukça düşündürücüdür. Ancak, ders adı değişikliği olsa da temel konuların benzeşmesi bir anlamda tek teselli kaynağıdır. YÖK'ün yaptığı bu değişiklik sonucu, içerikle ilgili bazı değişiklikler yapılarak Eğitim Bilimine Giriş adlı bu kitap ortaya çıkmıştır.

Bu kitap; temel konulara sadık kalınarak, Eğitim Biliminin temel bilgilerini öğretmen adaylarına ve öğretmenlere sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Öğretmenlik ve öğretmenlik mesleğine ilişkin temel bilgiler, eğitim bilimlerinin bakış açısıyla öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin görüşlerine sunulmuştur. Bu nedenle; 8 ayrı üniversitenin fakültelerinden, farklı bakış açıları olduğuna inanılan 13 değerli eğitimci akademisyenin bir araya gelmesiyle hazırlanmıştır. Böylece, eğitim bilimine giriş kitabında kollektif zeka kullanılmasına ilişkin bir örnek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Günümüzde, kollektif zekanın eğitimde ve tüm alanlardaki önemi dikkate alındığında, bu bile tek başına öğretmenlerimiz için bir değer, bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede, kitabın bölümleri yeni gelişme ve değişmeler ışığında yazılmıştır. Kitabın yazılmasında emeği geçen tüm yazar akademisyenlere, öğretmenler ve şahsım adına şükranlarımı sunuyorum. Çok yoğun oldukları bir dönemde bölümlerini yazmak ve en son gelişmeleri okuyucuya aktarmak için çaba gösteren yazarlarımıza teşekkürün yetersiz kalacağını düşünüyorum.

Ayrıca, zaman baskısına aldırmadan, kitabın baskısının yapılması için büyük bir özveri ve gönüllülükle çalışan, bunun için yoğun bir emek ve çaba harcayan sayın Servet Sarıkaya, Tarkan Toka ve Pegem Akademi Yayıncılık işgörenlerinin hepsine ayrı ayrı şükranlarımı sunarım.

Kitabın öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve kitabı derslerinde okutacak olan değerli akademisyenlere daha da faydalı olmasını, şahsım ve tüm yazarlar adına, diliyorum.

Editör

Prof. Dr. Mehmet Durdu KARSLI

Eylül 2012

Bölümler ve Yazarları

1. Bölüm: Eğitim Biliminin İki Temel Kavramı

Prof. Dr. Mehmet Durdu Karşı
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

2. Bölüm: Eğitimin Felsefi Temelleri

Yrd. Doç. Dr. Birol Yiğit
Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

3. Bölüm: Eğitimin Hukuki Temelleri

Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

4. Bölüm: Eğitimin Politik Temelleri

Yrd. Doç. Dr. Aysun Erginer
Nevşehir Üniversitesi Eğitim Fakültesi

5. Bölüm: Eğitimin Psikolojik Temelleri

Doç. Dr. Murat İskender
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

6. Bölüm: Eğitimin Toplumsal Temelleri

Yrd. Doç. Dr. Cengiz Yanıklar
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

7. Bölüm: Eğitimin Ekonomik Temelleri

Yrd. Doç. Dr. Sait Taş
Süleyman Demirel Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi

8. Bölüm: Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme

Yrd. Doç. Dr. Kaya Yıldız
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

9. Bölüm: Bir Meslek Olarak Öğretmenlik

*Doç. Dr. Hasan Basri Gündüz
Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

10. Bölüm: Öğretmenlik Paradoksu

*Yrd. Doç. Dr. Ayhan Ural
Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi*

11. Bölüm: Eğitimin Amaç ve İşlevleri

*Öğret. Gör. Sinan Nalçacı
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim Görevlisi*

12. Bölüm: Eğitimin Tarihi Temelleri

*Doç. Dr. Ali Osman Engin
Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

13. Bölüm: Eğitim Biliminde Yöntem

*Doç. Dr. Bayram Çetin
Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

14. Bölüm: Türk Eğitim Sisteminin Yapısı

*Yrd. Doç. Dr. Nuri Akgün
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü*

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v
İçindekiler	vii
Şekiller ve Tablolar Listesi	xv

1. BÖLÜM

EĞİTİM BİLİMİNİN İKİ TEMEL KAVRAMI

(ss. 1 - 28)

Giriş.....	1
Eğitim ve Öğretim Kavramlarının Kronolojik Gelişimi	1
Eğitim ve Öğretim Kavramları ve Tanımları.....	8
Eğitim Kavramı ve Tanımları	8
Klasik Eğitim Tanımları.....	9
Türk Milli Eğitiminin Amaçları	11
Öğretim Kavramı ve Tanımları	15
Eğitim ve Öğretim Kavramlarına Yüklenen Yeni Anlamlar	16
Anlamlardaki Değişmeler.....	16
Amaçlardaki Değişmeler	17
Kalite Anlayışındaki Değişmeler	19
Yönelimdeki Değişmeler	19
Değerlendirmeye İlişkin Değişmeler	20
Eğitim ve Öğretimde Kalite.....	20
Kalite Kavramına Eğitimde Yüklenen Anlamlar	21
Eğitimde Kalite Tanımları.....	21
Eğitimde Kalite Anlamları	22
Eğitimde Kalite Uygulaması.....	22
Eğitimde Kalite Araçları	23
Eğitimde Takım Çalışması	23
Eğitimde Kalite Standart ve Teknikleri	23
Sistemik Yenileşme Süreçleri	23
Eğitimde Örgütsel Dönüşüm	24
Eğitimde Kalite Engellerini Ortadan Kaldırma	24
Kalite Döngüsünü Benimseme.....	24
Son Söz.....	25
Kaynaklar	27

2. BÖLÜM

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

(ss. 29 - 49)

Giriş.....	29
Yaşam ve Felsefe.....	30
Düşünmeyi Öğretme.....	31
Felsefenin Bize Kazandırdıkları.....	32
Bilim ve Felsefe İlişkileri.....	32
Bilim Felsefesi.....	32
Bilimin Yaşamsal Değeri.....	34
Eğitim Felsefesi.....	35
Öğretmenin Eğitim Felsefesi.....	37
Eğitimin Geleceği.....	38
Gelecekbilim (Futurology).....	38
Delphi Tekniği.....	38
Senaryo Tekniği.....	39
Gelecekte Eğitim.....	40
Gelecekte Öğretmen.....	42
Bilgi Toplumu.....	43
Bilgi Toplumunda Eğitim.....	44
Bilgi Toplumunda Öğretmenin Rolü.....	46
Bilgi Toplumunda Öğretmenin Görevleri.....	47
Kaynakça.....	49

3. BÖLÜM

EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİ

(ss. 51 - 76)

Giriş.....	51
Temel Hukuksal Kavramlar.....	51
Hukuk.....	51
Hukukun Dalları ve Eğitim Hukukunun Yeri.....	54
Hukukun Kaynakları.....	59
Hak.....	63
Öğretmen ve Hukuk.....	65
İnsan Hakları ve İnsan Hakları Eğitimi.....	66
Çocuk Hakları.....	67
Eğitim ve Öğrenim Hakkı.....	72
Kaynakça.....	76

4. BÖLÜM

EĞİTİMİN POLİTİK TEMELLERİ

(ss. 77 - 100)

Giriş.....	77
Politika Kavramı.....	77
Politika Kavramının İlişkili Olduğu Diğer Kavramlar.....	79
Eğitim-Politika İlişkisi ve Eğitim Politikası.....	79
Eğitim Felsefesi - Eğitim Politikası İlişkisi	82
Eğitim Politikası-Nüfus İlişkisi.....	83
Eğitim Politikasının Temel Aldığı Kavramlar.....	83
Eğitim Politikasını Oluşturan ve Uygulayan Kurum / Kuruluşlar	86
Eğitimin Politik İşlevi.....	86
Eğitim ve Devlet.....	87
Eğitim Politikasının Yasal Dayanakları.....	88
Uluslararası Bildiriler ve Sözleşmeler	88
Ulusal Yaptırımın Yasal Kaynakları.....	90
Kalkınma Planlarında Eğitim Politikası	92
Milli Eğitim Şûralarında Eğitim Politikası	93
Hükümet Programlarında Eğitim Politikası.....	95
AB'ye Adaylık Sürecinde Eğitim Politikası.....	96
Sonuç.....	97
Kaynakça.....	98

5. BÖLÜM

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

(ss. 101 - 120)

Eğitimin Psikolojik Temelleri	101
Gelişim ve Kapsamı	103
Temel Kavramlar	103
Gelişim Dönemleri.....	104
Öğrenme	111
Öğrenme Kuramları	111
Kaynakça.....	119

6. BÖLÜM

EĞİTİMİN TOPLUMSAL TEMELLERİ

(ss. 121 - 136)

İnsan, Toplum ve Eğitim.....	121
Toplum, Kültür ve Genel Bir Eğitim Süreci Olarak Sosyalleşme	122
Eğitimin Temel Toplumsal Kurumlarla İlişkisi	124
Eğitim ve Aile	124
Eğitim ve Ekonomi.....	126
Eğitim ve Politik Kurumlar	128
Eğitim ve Din.....	129
Toplumsal Denetim ve Eğitim	130
Sosyal Tabakalaşma, Sosyal Hareketlilik ve Eğitim	131
Toplumsal Değişme ve Eğitim	133
Kaynakça.....	136

7. BÖLÜM

EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ

(ss. 137 - 159)

Giriş.....	137
Eğitim Ekonomi İlişkisi	138
Kalkınma ve Eğitim İlişkisi.....	139
Eğitim ve İnsan Gücü Planlaması	142
Kişisel Gelir Eğitim İlişkisi (Eğitimin Kişisel Yararları).....	144
Eğitimin Topluma Yararları (Dışsal Yararları).....	145
Eğitimde Maliyet	148
Kamu ve Bireysel Eğitim Harcamaları	151
Eğitimde Verimlilik ve Nitelik	153
Okuma Parçaları.....	154
Kaynakça.....	158

8. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

(ss. 161 - 215)

Giriş.....	161
Eğitimin Tarihsel Gelişimi.....	162
Avrupa’da Eğitimin Tarihsel Gelişimi.....	162
Türklerde Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Temelleri	166
Eğitim Üzerine Yabancı Uzman Raporları.....	184
Atatürk’ün Eğitime İlişkin Görüşleri.....	186
Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme.....	189
Osmanlı İmparatorluğunda Öğretmen Yetiştirme ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlar	190
Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadar Öğretmen Yetiştirme ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlar.....	195
Öğretmen Yetiştirme Türk Milli Komitesi	210
Kaynakça.....	213

9. BÖLÜM

BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

(ss. 217 - 240)

Bir Meslek Olarak Öğretmenlik	217
Meslek	217
Kariyer.....	218
Kariyer ve Meslek.....	220
Meslekleşme Ölçütleri	222
Mesleki Gelişim Kuramları	224
Mesleki Gelişim Süreci	226
Öğretmenlik Mesleği.....	228
Öğretmenlerin Rol ve Yeterlikleri.....	229
Öğretmenlik Mesleğinin Temel İlkeleri	234
Öğretmenlerin Kariyer Gelişim Evreleri.....	237
Kaynakça.....	239

10. BÖLÜM

ÖĞRETMENLİK PARADOKSU

(ss. 217 - 240)

Devletin Öğretmenlik Mesleği-Öğretmen- Üzerinde Egemenlik Arayışı	243
Ailenin Etkisi Altında Öğretmenlik Mesleği –Öğretmen-	247
Bireyin İstemi Karşısında Öğretmenlik Mesleği Öğretmen.....	251
Sonuç	254
Kaynakça.....	282

11. BÖLÜM

EĞİTİMİN AMAÇ VE İŞLEVLERİ

(ss. 241 - 277)

Eğitimin Amaçları	263
Genel Amaçlar	263
Eğitimin İşlevleri	264
Eğitimin Bireysel İşlevleri.....	266
Eğitimin Toplumsal İşlevleri	267
Eğitimin Siyasal İşlevleri	270
Ekonomik İşlevler	272
Bilinçli Tüketici	273
Seçme İşlevi	274
Eğitimin Gizil İşlevleri	275
Eş Seçme	275
Tanıdık Sağlama	275
Statü Kazandırma	276
Çocuk Bakıcılığı.....	276
İşsizliği Önleme	276
Çocuğun Ekonomik Sömürülmesini Önleme	296
Temizleyicilik.....	277
Kaynakça	277

12. BÖLÜM

EĞİTİMİN TARİHİ TEMELLERİ

(ss. 279 - 315)

Giriş.....	279
Tarih ve Tarihsel Düşünme	281
Toplumsal Yapı ve Tarih Bilinci	286
Uluslararası İlişkilerde Tarihsel Düşünme.....	288
Bireylerin Kendilerini Gerçekleştirmelerinde Tarih Bilincinin ve Tarihsel Düşünmenin Etkisi.....	290
Tarih ve Eğitim	292
Eğitimin Tarihi Temelleri.....	292
Türk ve Avrupa Eğitim Tarihlerine Kısa Bir Bakış	293
Türk Eğitim Tarihine Kısa Bir Bakış	293
Bilim ve Medeniyete Kaynaklık Eden Doğu	311
Kaynakça.....	315

13. BÖLÜM

EĞİTİM BİLİMİNDE YÖNTEM

(ss. 317 - 334)

Giriş	317
Bilgiye Ulaşmanın Yolları	317
Deneyim.....	317
Otorite.....	318
Sezgiler.....	318
Mantık.....	318
Bilim ve Bilimsel Yöntem.....	319
Bilimin Tanımı.....	319
Bilimsel Bilginin Özellikleri.....	320
Bilimin İşlevleri	320
Bilimsel Yöntem.....	321
Bilimsel Yöntemin Aşamaları	322
Araştırma Türleri	323
Temel Araştırmalar.....	323
Uygulama Araştırmaları	323
Değişken ve Türleri.....	324
Değişken Türleri.....	324

Denence (Hipotez) ve Türleri.....	325
Araştırma Modelleri.....	326
Betimsel Araştırmalar.....	326
Tarihsel Araştırmalar.....	328
İlişkisel Araştırmalar.....	328
Deneysel Araştırmalar.....	329
Araştırma Bulgularının İç ve Dış Geçerliği.....	330
Kaynakça.....	334

14. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI

(ss. 335 - 338)

Eğitim Sisteminin Özellikleri.....	335
Eğitimin Sistem Özellikleri.....	337
Türk Milli Eğitim Sisteminin Örgütsel Yapısı.....	339
Milli Eğitim Bakanlığının Görevleri.....	339
Milli Eğitim Bakanlığının Örgütsel Yapısı.....	340
Merkez Örgütü.....	341
Taşra Örgütü.....	343
Yurtdışı Örgütü.....	343
Türk Milli Eğitim Sisteminin Bölümleri.....	343
Örgün Eğitim.....	346
Okul Öncesi Eğitim.....	346
İlköğretim.....	347
Ortaöğretim.....	349
Genel Ortaöğretim Kurumları (Liseler).....	350
Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumları.....	350
Yükseköğretim.....	351
Yaygın Eğitim.....	352
Kaynakça.....	356

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.1.</i> Kalite Döngüsü.....	25
<i>Şekil 9.1.</i> Kariyer Gelişimindeki Kariyer Yaşam Evreleri.....	220
<i>Şekil 9.2.</i> Eğitim Sistemi ve Mesleki Gelişim Süreci.....	227

TABLolar LİSTESİ

<i>Tablo 2.1.</i> Felsefe ve Bilimin Uğraş Alanları.....	33
<i>Tablo 7.1.</i> Eğitimin Tahmini Getiri Oranları	150
<i>Tablo 7.2.</i> OECD Ülkelerinde Devlet Bütçesinden Eğitime Ayrılan Pay	151
<i>Tablo 7.3.</i> OECD Ülkelerinde Devletin Öğrenci Başına Yaptığı Harcama Miktarı	152
<i>Tablo 7.4.</i> OECD Ülkelerindeki Kamu Eğitim Harcamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıladaki Durumu	152
<i>Tablo 11.1.</i> Eğitimin İşlevleri	265
<i>Tablo 13.1.</i> Örgün ve Yaygın Eğitim (2010 – 2011)	345
<i>Tablo 14. 2.</i> Örgün Eğitim (2010 – 2011)	346
<i>Tablo 14.3.</i> Okul Öncesi Eğitim (2010 – 2011).....	347
<i>Tablo 14.4.</i> İlköğretim (2010 – 2011)	348
<i>Tablo 14.5.</i> Ortaöğretim (2010 – 2011).....	349
<i>Tablo 14 6</i> Genel Ortaöğretim (2010 – 2011).....	350
<i>Tablo 14.7.</i> Mesleki ve Teknik Ortaöğretim (2010 – 2011).....	350
<i>Tablo 14.8.</i> Yükseköğretim (2010 – 2011)	352
<i>Tablo 14.9.</i> Yaygın Eğitim (2009– 2010).....	354

1. Bölüm

EĞİTİM BİLİMİNİN İKİ TEMEL KAVRAMI

Ödül ve cezalar başkaları tarafından kontrol edildiğinde, çocukların çoğu, yönlendirme ve yanıt bulma için başkalarına bağımlı kalacak şekilde etkilendirilir. Gerçekten şimdi bütün bir nesli, not için veya doğası itibarıyla anında ya da daha sonra verilecek ödüller için çalışır hale getirmiş gibi görüyoruz. Çocukların doğuştan gelen anlam arayışlarına kısa devre yaptırılmaktadır. Bir başka sonuç da öğrencilerin asıl ödüllerden yani gerçek öğrenme sonuçları olan zevk alma ve heyecandan mahrum ediliyor olmalarıdır (Deci and Ryan).

Giriş

Eğitim Bilimi iki temel kavram üzerinde biçimlenmiş bir uzmanlıktır. Bu temel kavramlardan biri *eğitim* diğeri *öğretim*'dir. Bir başka ifadeyle; her ne kadar öğretmenlik gelişim, değişim, yönlendirme, toplumsallaştırma gibi kavramlar ile ilişkilendirilse de özünde eğitim ve öğretim kavramları diğer tüm kavramları bir şekilde içermektedir. Bu nedenle bir kişinin öğretmen olabilmesi ve öğretmenlik görevini etkili biçimde yerine getirebilmesi için, öncelikle eğitim ve öğretim kavramlarını çok iyi algılamalı ve özümsemelidir. Bir kavramı çok iyi algılamak, anlamak ve özümlemek için tarihsel gelişim sürecinin bilinmesi kaçınılmazdır.

Eğitim ve Öğretim Kavramlarının Kronolojik Gelişimi

Antik Yunan'da toplumdaki sosyal tabakalaşmaya uygun olarak eğitim, asiller eğitimi ve köylüler eğitimi olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Eğitimdeki temel amaç asil erkekleri kahramanlık ideali doğrultusunda yetiştirmektir. İsparta şehir devletlerinde amaç, toplumun hedefleri doğrultusunda savaşçı insanlar yetiştirmektir. Atina şehir devletlerinde ise amaç erdemli insanlar yetiştirmektir.

Eğitim Bilimine Giriş

Yunan eğitimi 5. yuzyıldan sonra yeni gelişmelere cevap veremez hale gelince eğitimin yeniden ele alınması görevini filozoflar uştlendi. Sofistler, insan tabiatındaki eğitilebilirlik yeteneğini kabul ederek, eğitimin bu yöndeki büyük gücüne inanmak suretiyle daha sonraki eğitim teorilerinin öncüleri oldular. Sofistler, insanın yaşam mücadelesinde başarılı olabilmesi için mantıklı düşünmesi ve ikna edici söz söylenmesinin önemine inanıyorlardı ve eğitimi bu anlamda tanımlıyorlardı.

Hellenist Devirde Stoacı Okul ve Epikürcü Okul eğitimle ilgili görüşleri açısından önemlidir. Stoacı Okul'a göre mutluluğun kaynağı bilgelikti. Bilgelik ise teorik ve pratik erdeme ulaşarak elde edilebilirdi. Teorik erdem, eşyanın mahiyeti üzerine doğru bilgi edinmektir. Pratik erdem ise akla uygun davranmaktı. Bu ikisi birbirine bağlıydı. Eşyanın mahiyeti üzerine bilgi yetersizse, akla uygun davranmak mümkün olmamaktaydı. Stoa Okulu, bütün insanların evrensel bir akıl alemi teşkil ettiğine ve bunun da insanı ulus sınırlarını açan bir dünya vatandaşlığına götüreceğine inanıyordu. Bu sebeple; eğitime, insanların düşünce birliğine ulaşmaları, genel insan sevgisini öğrenmeleri, sosyal tabakalar arasında eğitliğin sağlanması anlamları yükleniyordu. Epikürcü okul ise eğitimi; bireysel açıdan ele almakta ve insanın devlet için ya da dini yönden eğitimine karşı çıkarak eğitime, bireysel ahlakın gelişimini esas alan bir anlam yüklüyordu.

Roma döneminde, Seneca, Marcus Fabius Quintilianus, Plutarch gibi düşünürlerin eğitimle ilgili görüşlerinde bireysel eğitimi ön plana çıkardıkları görülmektedir. Bu dönemde eğitime; insanın kendi değerlerini ne ıkaraacağı, kendini tanıyıp geliştirebileceği bir kavram olarak bakılıyordu. Seneca, "insan okul için değil, hayat için öğrenmelidir." der. Quintilianus ise eğitimin kişisel yetenek ve kavrayış gücüne uygun olarak verilmesi, çocuğun onurunun eğitim içinde gözetilmesi gibi, modern pedagojinin dikkat çektiği konulara değinerek, birey-eğitim ilişkisine dikkat çekmektedir. Plutarch, eğitimi "tabiatın insana verdiği yetenekleri geliştirmek" olarak tanımlamıştır. Görüldüğü gibi Roma döneminde eğitim, insanın gelişimi olarak kabul edilmiştir.

17. yuzyılda, değermez gerçekler olarak sunulan her şeyin akılla sorgulanması ve bilgi metodlarıyla irdelenmesiyle eğitimde yeni bir dönemin kapıları açılmıştır. Fransa'da Descartes "akıl doğru kullanımı metodu" zerinde çalışırken, İngiltere'de Bacon "bilgi yollarını tıkayan putların, peşin hükümlerin ortadan kaldırılmasında akli bilgi ile duyumsal izlenimler arasında ilişki kurmanın yollarını" aramıştır. Alman düşünürlerinden Ratke, eğitimin amacının "akıllı insan" yetiştirmek olduğunu savunmuştur. Bu dönemde, eğitim kavramı insan yetiştirme olarak tanımlanmıştır.

18. yuzyılda, insanın aklını başkasının yardımı olmadan kullanabilmesine olanak sağlamak, aydınlanma çağının temel ilkesi olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, eğitim; insanın sorumluluklarının bilinci içinde, kendi yeteneklerini

Eğitim Biliminin İki Temel Kavramı

özgürce geliştirmesi olarak tanımlanmıştır. Bu akımın hayranı olan ünlü filozof ve eğitimci Rousseau, eğitimin önce insan yetiştirmesini, daha sonra bu insanın bir mesleğin insanı olması gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca eğitimde çocuğun tabiatının merkeze alınması gerektiğini belirtmiştir.

Ünlü Alman Filozofu Goethe, eğitimi; kişilik gelişimi olarak anlamlandırmış ve eğitimin bireylerin kişilik gelişimini esas alınmasını savunmuştur. Goethe'ye göre, çocuğun tabiatının gelişimine dıştan müdahalede bulunulmaması gerekir. Eğitimin görevi, akla dayalı bir yönlendirme ile zihinsel gelişimi sağlamak olmalıdır.

Endüstrileşme Çağı ile birlikte eğitim kavramında köklü değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Eğitimin kişiye dönük amaçları yerini, topluma dönük amaçlara bırakmıştır. Sosyal ve ekonomik sorunların toplum hayatında önem kazanması ve bu sorunlara çözüm aranmaya başlanması ile eğitimin tanım ve hedeflerinde önemli değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Bu dönemde materyalist, sosyalist ideolojiler ve pozitivist akımların ortaya çıkmasının eğitim üzerine büyük etkileri olmuştur.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik ve politik konuların dünya gündeminin ön sıralarına yükselmesi, eğitimin tanımı ve amacı ile ilgili felsefi ve teorik tartışmaları geri plana itmiştir. Uygulanacak eğitim politikaları ile ilgili tartışmalar ve metafiziği reddeden pozitivist yaklaşımların ağırlık kazandığı bir süreç başlamıştır. Pozitivizme göre duyuşsal tecrübe, tüm bilgilerin tek kaynağı olarak kabul edilmekte ve tecrübe edilemeyen ya da tecrübe yolu ile kanıtlanamayan bilgiler, ilim dışı kabul edilmektedir. Kökleri Locke ve Hume'a kadar uzanan pozitivist görüşün 19. yy.da yaygınlaşmasında August Comte, John Stuart Mill, Charles Darwin, Herbert Spencer gibi düşünürlerin önemli rolleri olmuştur. Pozitivizmle birlikte, kapitalist tutuma uygun olarak, eğitim; insanların tüm yeteneklerini gerek kendilerine gerek diğer insanlara en yüksek faydayı sağlayacak şekilde geliştirmeleri şeklinde algılanmaya ve tanımlanmaya başlamıştır.

19. yy sonlarında, Montaigne ile eğitimin tanımı ve içeriği yeni bir boyut kazanmıştır. Montaigne; eğitimciye, "elindeki ruhun içeriğine göre" davranmasını, "eşyayı tattırmasını, kendi seçip kendi ayırt etmesini sağlamasını; bazen ona yolu açıp bazen de yolu kendi açsın diye bırakmasını" öneriyor. Ve öğrencisini daha iyi tanımak amacıyla, eğitimciden "...gidişinden bir yargıya varmak ve onun gücüne ayak uydurabilmek için kendisini ne dereceye kadar onun düzeyine indirmesi gerekeceğini anlamak üzere, onun önünde gezip dolaşmaya bırakmasını" istiyor. Böylelikle, Eğitim'in tüm öncülerinin benimseyecek oldukları bir ilke dile getirilmiş oluyordu. Bu ilke: yetiştirilecek kişiyi eylemlerinin iç yaşantısında ve oluşumun evrelerinde, uzun süre söyleyecekleri gibi, onu, "içeriden" yetiştirebilmek, biçim vermek için, tanımak şeklinde özetlenebilir. Montaigne, yalnız eğitilecek kişinin gözlenmesini istemekle kalmıyor, onu tanımak için yaşama dinamik yönden ayak uydurmasında onu izlemek ve çocuğu, eğitimin oluşumu sırasında bile gözlemeyi öngörüyordu.

Eğitim Bilimine Giriş

Ünlü Filozof ve eğitimci J. Jack Rousseau, Emile adlı eserinde, eğitimin deneyime dayanması gerektiğini savunuyordu. Ancak deneyimden kastettiği, bilgilenmenin ihtiyaç şeklinde kendini göstereceği yaşamsal deneyimdi. Örneğin, Emile'e okuma öğretilmiyordu. Emile, akşam yemeği ve partiler için davetiyeler alıyor fakat okuyamıyordu. Bunun sonucunda ise kendi çıkarı için öğrenecekti. Bu durum eğitim kavramını yeniden şekillendiren bir dönemin başlangıcı olmuştur. Çünkü J.J. Rousseau göre; çocuğu özgür kılmak, kişiliğin az çok kendine özgü bir kültür edinmesine yönelmek, eğitimin uygulaya geldiği baskı ile kolay kolay bağdaşmıyordu.

Rousseau'un bu olağanüstü çıkışı, daha sonra eğitimde o dönemde oldukça radikal sayılacak Montessori, Cousinet, Freinet, Winnetka yöntemleri, Dalton veya Decroly sistemleri izlemiştir.

Yirminci yüzyılın bu yeni anlayışlarının tümü, küçük yaşın temel bir yasasına karşılık vermeyi bilmişlerdir. Bu yasa, "çocuğu oluşumu boyunca kendini gösterme olanağı sağlayan ve kişiliğinin ayrıacı belirtilerini dile getiren canlılık ve hareket ihtiyacını gidermek olarak özetlenebilir. Bu durum, eğitimi yalnızca öğrenci için bir yaşama olanağı olarak verilenlerin tümünü gerçekteştirmeyi sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu yoldan onu öteki öğrencilerle de çok yönlü ve çeşitli ilişkiler kurmaya yönelmiştir.

Eğitim kavramını, eğitilecek kişinin ihtiyaçlarının ve yeteneklerinin gün gün izlenip yerine getirildiği bir yaşam ve ortama uyma eylemi olarak ilk değerlendirenler hekim-eğitimciler olmuştur. 18. Yüzyılın sonunda, Condillac'ın çalışma arkadaşı Dr. Itard geri kalmış çocuklar eğitiminin temelini atıyordu. Eseri, 19. yüzyılın ilk yarısında başka bir hekim eğitimci olan ve yalnız anormal öğrencilerle ilgilenmekle kalmayıp öğretisini tüm eğitimi kapsayacak biçimde genişleten Edouard Seguin tarafından geliştirildi. Bu iki hekimin eseri tanınmış eğitimciler olan, Maria Montessori ve Doktor Ovide Decroly tarafından yeniden ele alınmıştır. Montessori yeni eğitim anlayışının tanınmasına büyük katkı sağlamıştır. Bunlara göre eğitim; her şeyden önce çocuğu tanımak, onu kişiliğinin tüm yönleriyle ve geçmişinin tüm verileriyle kavramayı, eğitimi bir yaşam ve çevresine uyma eylemini ifade eder. Bunun bir gereği olarak, Montessori sınıf ortamını, çocukta tam bir güvenlik izlenimi bırakacak şekilde düzenlenmiştir. Herşey çocuğun boyuna göre yapılmıştır, eğitilecek kişi ile olağan yaşam arasında maddesel bir ortam kurulmuştur.

Eğitim kavramını Dr. Decroly, bir yaşama kendini uydurma sorunu olarak gördü; bu bir bakıma yaşama alışmanın, tüm tutumları, eylemleri ve ilişkileriyle sınıfın içine yerleştirilmesi olarak yorumlanabilir. Çünkü Decroly, eğitimi erişkinlerin yaşamına doğrudan doğruya sert bir hazırlık olarak görmez. Onu başlıbaşına bir yaşam olarak sunar; gelecekteki yaşama hizmet edebilmek için, çocuğu genç yıllarını yaşamaya hem evrim derecesinin, hem de ortamından gelen dürtülerin karşısına çıkartacağı gerçek güçlükleri çözümlenmeye götürmeli,

Eğitim Biliminin İki Temel Kavramı

sürüklemelidir. Eğitimcinin ünlü “Yaşam için yaşam yoluyla okul” formülünden anladığı budur. Claparede’in dediği gibi “bir yaratığı çocuk yapan şey, onun bilgisizliği değil, öğrenme isteği, daha fazla bir şeyler olma eğilimidir.”

Eğitim kavramına yeni bir anlam katan bir başka önemli düşünür Bertrand Russell dir. Russell eğitim beklentilerini; özetle, gelecekte yaratmayı hedef alacağımız eğitim düzeninin her çocuğa varolan en iyiden yararlanma fırsatını vermesi şeklinde ifade etmiştir. Russell’e göre, doğru disiplin dışarıdan zorlamayla değil, istenmeyen etkinlikler yerine istenilen etkinliklere yol açan zihinsel alışkanlıklarla oluşur. Eğitimde öğrenciler araç değil amaçtır. Okullar onlar için vardır, onlar okullar için değil. Russell’e göre, Çocuğa gelişme olanağı verilmedir. Bu yapıldığında, çocuk kendi çabalarıyla geri kalanı yapacaktır. Çocuklar kendi hızlarıyla öğrenirler, onları zorlamaya çalışmak yanlıştır. Russell’e göre, amaçlar yönünden farklı üç tür eğitim kuramı bulunmaktadır. Birincisi, yetiştirmeyi sağlama, engelleyici etkileri ortadan kaldırmayı amaçlarken; ikincisi bireye kültür verme ve bu yolla yetenekleri en geniş ölçüde geliştirmeyi; üçüncüsü de eğitimi birey yönünden değil, toplum yönünden ele almayı, yararlı yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Russell, uygun bir eğitim düzeni seçmenin, her üçünden uygun oranlarda almakla olacağını söylemektedir.

Russell’a göre eğitimde yarışçılık, en iyi öğrencileri aşırı eğitime itelemektedir. Bu eğitimin acısını en çok çekenler en zeki öğrencilerdir. Ona göre eğitimdeki böylesi aşırılıklar eğitim en tehlikeli yanını oluşturmakta ve özellikle çocuğun ruh sağlığı üzerinde etkili olmaktadır. Eğitimin bu zararlarından kurtulmanın yolu, duygusal zorlamanın olabildiğince az olması, yararlı bir amaca hizmet etmeyen eğitime yer verilmemesi ve tüm yükseköğretimin sorulara doğru cevap vermesi açısından değil, araştırma ruh ve yöntemini öğretmek amacıyla verilmesinin sağlanmasıdır.

Son 15-20 yıl içerisinde bilim ve teknolojiye gelişmelerin meydana getirdiği paradigmatik değişimler, eğitim kavramını ve amacını değiştirmeye zorlamaktadır. Eğitimin amacına, öğrenmenin doğasına, bilimsel bilginin değerine, okulların yapı ve işleyişine ilişkin ortaya çıkan yeni paradigmatlar, eğitimin çağdaş bir yorumunun yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle pozitivism sonrası oluşan bilimsel gelenekle, bilginin doğasına ilişkin kabullenmeler değişmiştir: Geleneksel anlayışa göre, bilimsel bilgiler tek ve mutlak doğrular olarak kabul edilmekteydi. Pozitivist gelenekte, deney sonucunun onu yapanın niyetine göre değiştiği kabul edilmez. Artık hakim olan anlayış ise bilimsel bilginin geçici olduğudur. Bilimsel doğrular ve yargılar mutlak değildir. Doğru, mutlak gerçek tektir; bilimsel bilgi ise mutlak gerçeğe ulaşmak için izlenen bir yoldur. Ama elde edilen sonuçları mutlak gerçeklik olarak göremeyiz. Önceden doğru olan bugün doğru olmayabilir, bugünün doğruları da yarın doğru olmayabilir. Bilimsel bilginin değeri sadece kullanılan bilimsel yöntem değil, bilimin içinde yapıldığı toplumun ve tarihin koşullarına da bağlıdır.